

ارایه مدل بومی جامعه مدنی در جمهوری اسلامی ایران

ابوالحسن فقیهی^۱ - ماشاءاله ولیخانی دهقانی^۲

تاریخ دریافت: ۹۰/۵/۲۵

تاریخ تصویب: ۹۰/۹/۲۶

چکیده

جامعه‌ی مدنی از جمله مباحثی است که مورد توجه اندیشمندان زیادی قرار گرفته است و حوزه‌های گوناگون علمی همچون: حقوق، علوم سیاسی، اقتصاد، مدیریت، جامعه‌شناسی و... را در بر می‌گیرد.

جامعه‌ی مدنی، آن بخش از زندگی اجتماعی است که سازمان یافته، داوطلبانه، مستقل از دولت و مبتنی بر نظام حقوقی و یا قواعدی است که مقبول شرکت‌کنندگان باشد، و حوزه‌ی ایست عمومی میان دولت و شهروند که در آن گفتمان‌ها و روندها، فعالیتها و جنبش‌ها و نهادهای اجتماعی سازمان یافته به صورت خود مختار و داوطلبانه در قبال قاعده‌ی تعیین شده وجود دارد، ضمن آنکه در راستای عملکرد خود، در جهت دولت و تقویت آن و همچنین در مقابل دولت به دلیل تضييع حقوق شهروندان قرار می‌گیرد.

۱- استاد و عضو هیأت علمی گروه مدیریت دولتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (Faghihi@Iams.ir)

۲- دکتری مدیریت دولتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (Valikhani_ma@yahoo.com)

پژوهش حاضر سعی داشته به این پرسش پاسخ دهد که: «مدل بومی جامعه‌ی مدنی در جمهوری اسلامی ایران چه ویژگی‌هایی دارد؟ محقق برای دستیابی به چنین مدلی، ابتدا مجموعه‌ای از عوامل مؤثر را از مباحث نظری و ادبیات تحقیق استخراج نموده و مدل اولیه و مقدماتی خود را تدوین و در این زمینه از روش دلفی طی سه مرحله استفاده نموده است. در مرحله‌ی اول دلفی، نظر صاحب نظران، درباره‌ی میزان مناسب بودن این عوامل جمع آوری گردید و از آنها خواسته شد تا در صورت امکان عوامل دیگری را به آن اضافه یا از آن کم نمایند. در این راستا ابعاد اصلی جامعه‌ی مدنی تحت عناوین: مشارکت، حاکمیت قانون، شفافیت، کارایی و اثر بخشی، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، عدالت و اجماع سازی همراه با مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن تعیین گردید و شاخص‌های دیگر نیز توسط صاحب‌نظران به مدل اولیه اضافه شد. در مرحله‌ی دوم دلفی، میزان اهمیت هر یک از عوامل همراه با شاخص‌های جدید و میانگین پاسخ‌های مرحله‌ی اول، توسط صاحب‌نظران مشخص و در مرحله‌ی سوم دلفی نیز، به دلیل اینکه کلیه‌ی عوامل در مرحله‌ی دوم دلفی از نظر اعضاء، دارای اهمیت زیادی تشخیص داده شد، از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) ضرایب اهمیت و وزن نسبی آنها تعیین و میزان اثرگذاری هر کدام مشخص و در پایان مدل مفهومی تحقیق ارایه و تبیین گردید.

واژه‌های کلیدی: جامعه مدنی، حکمرانی، مشارکت، دموکراسی.

مقدمه

فلسفه‌ی زیر بنایی دموکراسی مشارکتی آن است که «مردم باید در تصمیماتی که به زندگی آنها مربوط می‌شود، سهیم باشند»، لذا انسان به‌عنوان یک شهروند با حقوق و جایگاه مشخص مطرح است و مفهوم شهروندی از ورای حوزه‌ی عرفی سیاست به تمام نهادها گسترش می‌یابد. تقدم در تحقق دموکراسی مشارکتی، تأمین حقوق کامل سیاسی و

نماینندگی برای همه‌ی قشرهای جامعه، صرف نظر از ملاحظات قومی، رنگ، زبان، مذهب، نژاد و... است. اگر قرار باشد به هر دلیلی بخشی از جمعیت یک جامعه از این حق محروم باشد و یا تبعیض ناروایی به هر عنوان در مورد گروه خاصی اعمال شود، آنگاه فلسفه‌ی دموکراسی مشارکتی زیر سؤال می‌رود.

جامعه‌ی مدنی به‌عنوان ابزار مهم تحقق دموکراسی مشارکتی می‌تواند از طریق زمینه‌های زیر گام‌های زیادی بردارد:

جامعه‌ی مدنی در ارتقا و حمایت از ظرفیت‌های انسانی برای خودگردانی اثربخش است و می‌تواند از طریق نمایندگی سیاسی بر روی اعمال جمعی تأثیرگذار باشد (Warren Mark, 2000).

جامعه‌ی مدنی می‌تواند از طریق مشارکت شهروندان سطح اعتماد و همکاری را افزایش داده و با افزایش مشارکت سیاسی و رقابت سیاسی، حقوق و تکالیف سیاسی مردم را روشن سازد (Tim plumptre, 1999).

همچنین جامعه‌ی مدنی می‌تواند در تقویت سرمایه‌ی اجتماعی نقش بسزایی ایفا نماید و با ایجاد کانال‌ها و منابع اطلاعاتی لازم، توانمندی شهروندان را افزایش و نهادهای دولتی را پاسخگو نماید (Mafunisa, 2004).

جامعه‌ی مدنی باعث ارتقا تفکر و ارتباطات عمومی می‌شود و به‌عنوان نماینده‌ی عامه‌ی مردم عمل می‌کند و می‌تواند با ارتقای مهارت‌های سیاسی، مهارت‌های مذاکره، چانه زنی، تشکیل ائتلافها و... را افزایش دهد (Warren mark, 2000).

با توجه به این موارد است که، اهمیت جامعه‌ی مدنی و نقشی که می‌تواند در تحقق حکمرانی به‌عنوان یکی از محورهای اساسی توسعه‌ی کشورها ایفا نماید، دو چندان می‌شود. پژوهش حاضر سعی بر آن دارد تا با مشخص شدن ویژگی‌های جامعه‌ی مدنی برای کشور، مدلی ارایه نماید که حکمرانی از بیشترین اثر بخشی لازم برخوردار شود.

در خصوص شکل‌گیری و ایجاد جامعه‌ی مدنی عوامل متعددی تأثیر گذار است که مقاله‌ی حاضر، در صدد است مهمترین آنها را شناسایی و اولویت بندی نماید و به دلیل این که مسئولین و دولتمردان در تدوین خط مشی‌ها و سیاست‌های نظام می‌توانند به منظور تحقق جامعه‌ی مدنی مطلوب این اولویت‌ها و پیش فرض‌های استخراج شده را به ترتیب به کار گیرند از اهمیت خاص تحقیق است.

ادبیات پژوهش

بسیاری از محققان، سرنوشت جامعه‌ی مدنی یا وضعیت آن را در مناطق گوناگون جهان یا تک تک کشورها مورد مطالعه قرار داده اند. این مناطق هم کشورهای حوزه‌ی خاورمیانه، هم کشورهای غربی و حوزه‌ی شرق آسیا، و هم حوزه‌ی اروپای شرقی را در بر می‌گیرد. در واقع محقق در این مقاله نیز به مطالعات انجام شده در برخی از این کشورها می‌پردازد و از برخی نتایج آنها که به صورت زیر خلاصه شده است در آرایه‌ی مدل بومی برای جامعه‌ی ایرانی استفاده نموده است.

۱. مافانسیسا^۱ (۲۰۰۴) با آرایه مقاله‌ی «نقش جامعه مدنی در ارتقاء حکمرانی خوب»^۲، به نقش جامعه مدنی در ارتقای حکمرانی خوب در جامعه‌ی آفریقایی جنوبی می‌پردازد، مشارکت مردم و گروه‌های اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته‌اند و یک جامعه‌ی قوی را هدایت کننده یک دموکراسی قوی معرفی می‌کند. اما وی مطرح می‌کند؛ که در آفریقایی جنوبی، اعتماد عمومی، مسئولیت‌های شهروندان، حقوق شهروندی به عنوان ابزارهای تحقق جامعه‌ی مدنی کاهش یافته است و محقق در تدوین مدل اولیه‌ی خود، حقوق شهروندی را به عنوان یکی از مهمترین مؤلفه‌های جامعه‌ی مدنی از مطالعه‌ی این مقاله استخراج نموده است.

1- Mafunisa

2-The Role of Civil Society in Promoting Good Governance

۲. شمس الحق^۱ (۲۰۰۴) در مقاله‌ی «حکمرانی مبتنی بر مشارکت با سازمانهای مردم نهاد»^۲، به حکمرانی مبتنی بر مشارکت دولت و سازمانهای مردم نهاد (NGOها) پرداخته است و به نتایج وسیع مشارکت دولت و سازمانهای مردم نهاد در کشور فقیر بنگلادش اشاره شده است که محقق از مطالعه‌ی این مقاله، یکی از ابعاد مهم جامعه‌ی مدنی، تحت عنوان مشارکت همراه با مؤلفه‌ی توزیع قدرت تقسیم آن را در تدوین مدل اولیه‌ی خود به کار گرفته است. شاخصهای اشتراک دولت با NGOها و نهادهای مدنی، فاصله گرفتن نهادهای مدنی از مرکزیت اقتدار سیاسی، تقویت سیستم نظارتی دولت بر نهادهای مدنی، احساس مسئولیت و پاسخگویی عمومی در مقابل تأمین خواسته‌ها و تمایلات افراد هم در تدوین مدل اولیه‌ی جامعه‌ی مدنی از مطالعه‌ی این مقاله استخراج گردیده است.

۳. تیم پلومپتر^۳ و جان گراهام^۴ در مقاله‌ی «حکمرانی و حکمرانی خوبی»^۵، به حکمرانی خوب و چشم‌اندازهای بومی و بین‌المللی آن در کانادا می‌پردازند، نویسندگان به توزیع و جابجایی قدرت در بین بخش‌های مختلف جامعه اشاره می‌کنند و قدرت بخش خصوصی در اداره‌ی جامعه‌ی کانادا را بسیار قوی ارزیابی می‌نمایند که محقق به منظور تدوین مدل اولیه‌ی جامعه‌ی مدنی، معاوضه‌ی قدرت در بخش‌های مختلف جامعه و کاهش اندازه دولت و کوچک سازی آن، خصوصی سازی و برون سپاری فعالیت‌های دولتی، انجام فعالیت‌های اقتصادی در سطح وسیع توسط نهادهای مستقل از دولت را به عنوان شاخص‌های مشارکت اقتصادی در تدوین مدل اولیه‌ی خود به کار گرفته است.

1-Shamsul Haque
2- Governance Based on Partnership With NGOs
3- Tim plumptre
4- John Grahman
5-Governance and Good Governance

۴. جان بوت^۱ و پاتریسیا^۲ بایر ریچارد (۱۹۹۷) در مقاله‌ی «جامعه‌ی مدنی و نظام سیاسی و دموکراسی‌سازی در آمریکای لاتین»^۳، به جامعه‌ی مدنی، نظام سیاسی و دموکراسی‌سازی در آمریکای لاتین پرداخته‌اند. و در نهایت به آزمون ارتباط میان جامعه مدنی و نظام سیاسی از طریق آزمون پنج فرضیه پرداخته شده که محقق، مؤلفه‌ی اثر بخشی سیاسی - اجتماعی، همراه با شاخص‌های تقویت سرمایه‌های اجتماعی در برابر قدرت سیاسی و اعتماد عمومی را در تدوین مدل اولیه به کار گرفته است.

۵. مؤسسه آسیایی حقوق بشر (AIHR) در ارایه‌ی گزارشی تحت عنوان «دموکراسی و حکمرانی خوب»^۴، به دموکراسی و حکمرانی خوب در تایلند و ژاپن و سایر کشورهای آسیای شرقی اشاره نموده است که جامعه‌ی مدنی در حفظ و توسعه‌ی حقوق بشر نقش بسزایی ایفا می‌کند و جامعه‌ی مدنی باید اطمینان حاصل کند که حکومت به این الزامات متعهد است و جامعه مدنی همان دفاع کننده از حقوق بشر است و جامعه‌ی مدنی باید خود را قوی کند تا بتواند از فضاهای موجود استفاده کند و بر این اساس، محقق، کارایی اقتصادی از طریق بهینه سازی منابع نهادهای مدنی را به عنوان یکی از مؤلفه‌های جامعه‌ی مدنی استخراج نموده است که شاخص‌های استفاده‌ی مؤثر و مطلوب نهادهای مدنی از منابع موجود و عدم تقویت رفتارهای فرصت جوینه و منفعت خواهانه‌ی نهادهای مدنی نیز در تدوین مدل اولیه همراه با شاخص متعهد و پاسخگو بودن دولت و نهادهای مدنی به الزامات حقوق بشر به کار گرفته شده است.

۶. کامپوز^۵ و ناجنت^۶ (۱۹۹۹) در مقاله‌ی، «عملکرد توسعه و نهاد حکمرانی»^۷، به به ویژگی‌های نهادی حکمرانی خوب پرداخته‌اند نویسندگان، شاخص‌های سنجش

1-John A.Booth

2- Patricia Bayer Richard

3- Civil Society, Political Capital, and Democratization in Central America

4- Democracy and Good Governance

5- Compos

6- Nugent

7-Development Performance and Institution Of Governance

ویژگی‌های خوب را در غالب چهار معیار تحت عناوین میزان پاسخگویی بوروکراسی، حاکمیت قانون و جامعه‌ی مدنی مطرح می‌کنند. محقق، حاکمیت قانون و آزادی‌های مدنی را در مدل اولیه‌ی خود از مطالعه‌ی این مقاله استخراج نموده است.

۷. جف‌هاتر^۱ و انورشاه^۲ (۲۰۰۲) در مقاله‌ی «ارزیابی یک معیار ساده از حکمرانی خوب»^۳، به مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمرانی خوب و شیوه‌های اندازه‌گیری آنها اشاره نموده‌اند. نویسندگان در یک نمونه‌ی هشتاد تایی از کشورها مدعی هستند که کیفیت حکمرانی از طریق تطابق بیشتر خدمات با ترجیحات شهروندان و نزدیک شدن دولت با ترجیحات مردم و اطمینان از پاسخگویی وسیعتر بخش دولتی، ارتقا می‌یابد؛ بر این اساس محقق، پاسخگویی دولت در برابر شهروندان به عنوان یکی از مهمترین عوامل اثرگذار در جامعه‌ی مدنی همراه با شاخص‌های تطابق خدمات دولت با ترجیحات شهروندان، تأثیر اعمال قدرت بر کیفیت زندگی شهروندان، تأمین و ارضای نیازهای مردم و حمایت‌های مالی دولت از نهادهای مدنی را در تدوین مدل اولیه از آن استخراج نموده است.

۸. جان دی هلم^۴ (۱۹۹۶) در مقاله‌ی «توسعه‌ی جامعه‌ی مدنی در یک حکومت دموکراتیک»^۵، به توسعه‌ی جامعه‌ی مدنی در یک حکومت دموکراتیک بر اساس مدل آفریقایی بوتسوانا می‌پردازد که نویسنده از طریق مصاحبه با رهبران هجده گروه با تحقیق میدانی خود به این نتیجه رسید که عامل حیاتی در حرکت به سوی نهادینگی سازمانهای مدنی، افزایش منابع مالی و تأمین بودجه‌ی لازم و درآمد ثابت است و در نهایت، نویسنده برای ایجاد جامعه‌ی مدنی در دولت‌های آفریقایی پیشنهادهایی ارائه می‌کند که محقق در تدوین مدل اولیه‌ی خود، شاخص‌های زیر را استخراج نموده است؛ تقویت و تنوع احزاب

1-Jeff Huther

2-Anwarshah

3- Applying A simple Measure Of Good Governance

4-John D.Holm

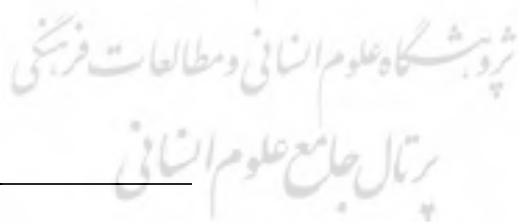
5- The Development Of Civil Society in a Democratic State : The Botswana Model

سیاسی در جامعه، برقراری ارتباط بین نخبگان سیاسی و مردم، حمایت از حقوق شهروندی و علی‌الخصوص حقوق اقلیت‌ها، حمایت‌های مالی دولت از سازمان‌ها و نهادهای مدنی.

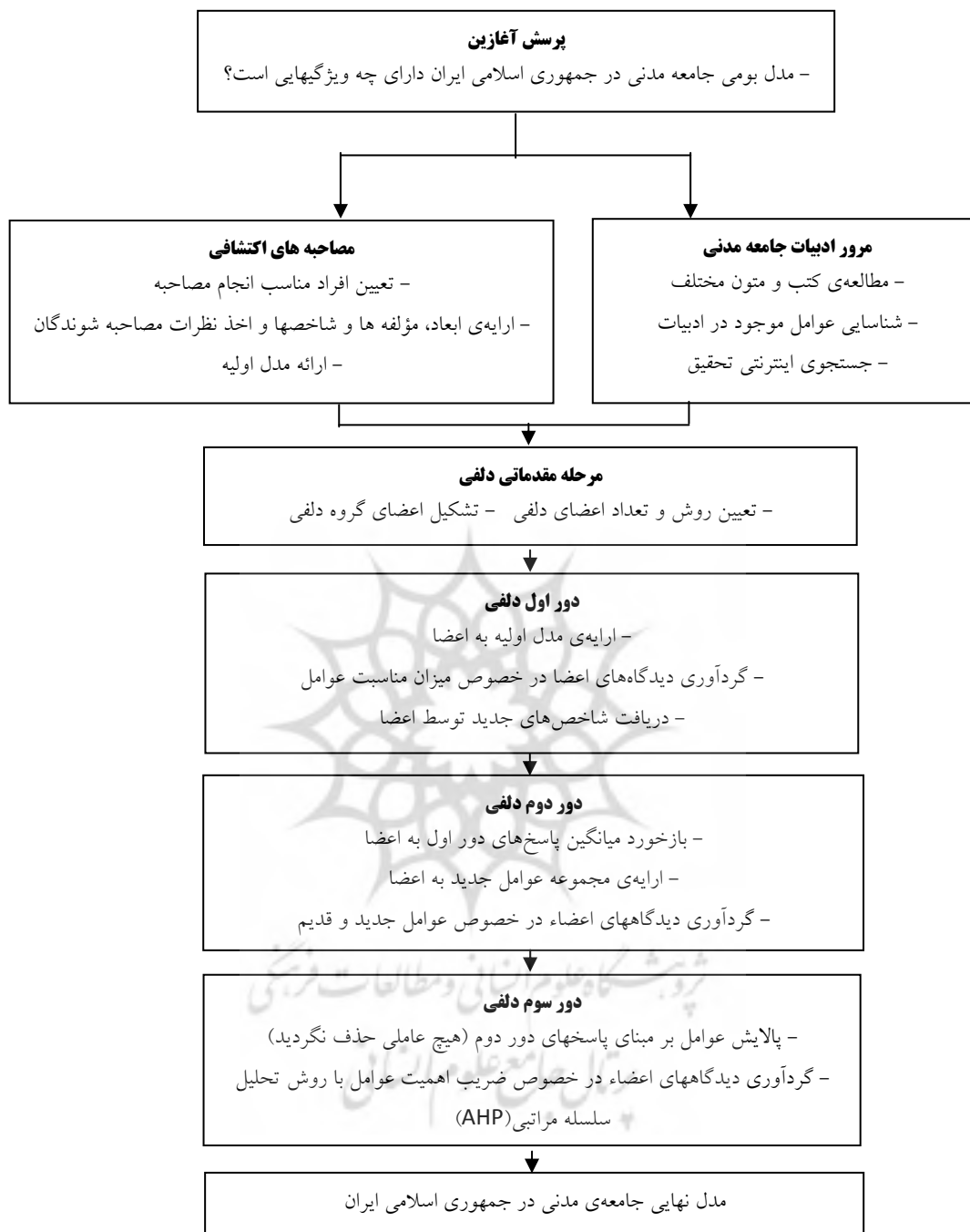
۹. هلموت آن هیر^۱ (۲۰۰۲) در مقاله‌ی «دیدگاه‌های شبکه‌ای در مورد جامعه مدنی جهانی»^۲، به دیدگاه‌های شبکه‌ای در مورد جامعه‌ی مدنی جهانی پرداخته است. نویسنده اشاره می‌کند که برای تحلیل شبکه، دانستن چگونگی ارتباط بین افراد یا سازمان‌ها و الگوهای ساختاری این ارتباطات مهم است و جامعه‌ی مدنی جهانی را پدیده‌ای شبکه‌ای و بسیار رابطه‌ای می‌داند که از یک فضای اجتماعی چند لایه‌ای و متصل به هم تشکیل شده و شبکه‌ای بدون مرز و زنجیره‌هایی از فعل و انفعالات در جامعه است. محقق، آزاد سازی و دسترسی دایمی جامعه به اطلاعات به عنوان شریان اصلی فرآیند ارتباطات در دیدگاه شبکه‌ای جامعه‌ی مدنی را به عنوان شاخصی از جامعه‌ی مدنی استخراج نموده است.

روش و مراحل انجام تحقیق

در این پژوهش به منظور آرایه‌ی مدل بومی جامعه‌ی مدنی از روش دلفی در طی مراحل مختلف استفاده شده که فرایند اجرای روش دلفی به منظور آرایه‌ی مدل نهایی به شرح نمودار زیر است:

1-Helmut Anheier
2-Network Approaches To Global Civil Society

جامعه خبرگان پژوهش

با توجه به گستردگی و میان رشته‌ای بودن موضوع جامعه‌ی مدنی، اعضای نمونه شرکت کننده در پانل دلفی به میزان ۳۰ نفر به صورت زیر تعیین گردید.

تعداد	ویژگیهای اعضای پانل
۵	متخصصان و صاحب‌نظران جامعه‌شناس کشور
۵	متخصصان و صاحب‌نظران علوم سیاسی کشور
۵	متخصصان و صاحب‌نظران حقوق کشور
۵	متخصصان و صاحب‌نظران مدیریت کشور
۵	متخصصان و صاحب‌نظران در حوزه‌ی NGOها و نهادهای مدنی کشور
۵	مؤلف یا مترجم کتب یا مقالات در حوزه‌ی جامعه مدنی

یافته‌های تحقیق

در این پژوهش ابعاد اصلی به منظور اولویت بندی عوامل مؤثر در جامعه‌ی مدنی در جمهوری اسلامی ایران شناسایی شده است. پس از ساخت مدل در برنامه‌ی Expert Choice و ورود مقایسات زوجی شاخص‌ها، وزن معیارها به گونه‌ای که در زیر نشان داده شده است، به دست آمد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی گسترش نهادهای مدنی

جدول (۱). اولویت‌بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی گسترش نهادهای مدنی

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۳۵۳	تقویت و تنوع احزاب سیاسی در جامعه	۱
۲	۰/۲۳۵	کثرت و تنوع رسانه‌های گروهی مستقل از دولت	۲
۳	۰/۲۰۶	تقویت و استقلال عمل نهادهای دینی و مذهبی در جامعه	۳
۴	۰/۰۸۸	ایجاد مطبوعات خصوصی و خودگردانی آن توسط نهادهای مدنی	۴
۵	۰/۰۷۱	استقلال و خودگردانی انجمن‌ها و نهادهای فرهنگی و ادبی و هنری	۵
۶	۰/۰۴۷	ایجاد و گسترش مراکز اطلاع‌رسانی مجازی (وبلاگ‌ها و سایت‌ها)	۶

۲. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی توزیع و تقسیم قدرت

جدول (۲). اولویت‌بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی توزیع و تقسیم قدرت

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۳۷۸	اداره بخش‌های وسیعی از جامعه توسط بخش خصوصی و نهادهای مدنی	۱
۲	۰/۱۸۲	اشتراک دولت با NGOها و نهادهای مدنی	۲
۳	۰/۱۷۷	کاهش اندازه دولت و کوچک سازی آن	۳
۴	۰/۱۸۲	اشتراک دولت با NGOها و نهادهای مدنی	۴
۵	۰/۰۵۷	فاصله گرفتن نهادهای مدنی از مرکزیت اقتدار سیاسی	۵
۶	۰/۰۴۱	امکان دستیابی اقشار جامعه به مراتب بالاتر سیاسی بر اساس شایستگی‌های خود	۶
۷	۰/۰۳۳	خروج از اقتدار خواهی و تمرکز گرایی بازیگران دولتی	۷

۳. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی حقوق شهروندی

جدول (۳). اولویت بندی مؤلفه‌ی حقوق شهروندی

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۲۶۴	اعتماد بخش خصوصی و نهادهای مدنی به نظام قضایی	۱
۲	۰/۱۹۹	افزایش سطح آگاهی مردم از حقوق شهروندی	۲
۳	۰/۲۶۴	اعتماد بخش خصوصی و نهادهای مدنی به نظام قضایی	۳
۴	۰/۱۳	کارآیی نیروهای امنیتی در ایجاد امنیت برای شهروندان	۴
۵	۰/۱۰۱	اعتماد مردم به مسئولان در اجرای قانون	۵
۶	۰/۰۸۴	استقلال قوه قضاییه و اعمال خط مشی‌های بی طرفانه	۶
۷	۰/۰۶۸	امکان آزادی عمل در اداره اثربخش رسانه‌ها و مطبوعات	۷

۴. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی دولت قانونمند

جدول (۴). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی دولت قانونمند

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۳۲۳	وجود قوانین حقوقی حمایتی از نهادهای مستقل از دولت	۱
۲	۰/۲۵۲	التزام عملی به قوانین مدنی مندرج در قانون اساسی	۲
۳	۰/۱۶۵	تقویت سیستم نظارتی دولت بر نهادهای مدنی	۳
۴	۰/۱۵۹	فراهم آوردن زمینه‌های تعامل و تقابل افکار در جامعه	۴
۵	۰/۰۶۰	ایجاد برابری تمام افراد و گروهها در برابر قانون	۵
۶	۰/۰۴۱	تدوین طرح جامع فقرزدایی با مشارکت تشکل‌ها و نهادهای مدنی	۶

۵. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی آزادسازی و دسترسی دایمی به اطلاعات
جدول (۵). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی آزادسازی و دسترسی دایمی به اطلاعات

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۴۲۲	انتشار اطلاعات شفاف و مدون توسط رسانه‌ها و مطبوعات	۱
۲	۰/۲۰۰	ارزیابی عملکرد نهادهای دولتی توسط اطلاعات منتشر شده	۲
۳	۰/۱۷۳	آگاهی صریح و روشن شهروندان از قوانین قضایی و حقوقی و پارلمانی	۳
۴	۰/۱۵۱	ملاقات‌های آشکار و صورتهای افشاء کننده مالی و ممیزی و حسابرسی نهادهای دولتی	۴
۵	۰/۰۵۴	فراهم آوردن جریان آزادی بیان و نقّادی در جامعه	۵

۶. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی کارآیی و اثربخشی جامعه‌ی مدنی
جدول (۶). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی کارآیی و اثربخشی جامعه‌ی مدنی

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۶۳۷	استفاده‌ی مؤثر و مطلوب نهادهای مدنی از منابع موجود	۱
۲	۰/۲۵۸	همکاری و ارتباط تشکلی‌های مردمی با نهادهای مدنی در سطح بین‌المللی	۲
۳	۰/۱۰۵	عدم تقویت رفتارهای فرصت جویانه و منفعت خواهانه‌ی نهادهای مدنی	۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۷. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی پاسخگویی دولت در برابر شهروندان

جدول (۷). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی پاسخگویی دولت در برابر شهروندان

اولویت	وزن	شاخص‌ها	ردیف
۱	۰/۳۳۱	تطابق خدمات دولت با ترجیحات شهروندان	۱
۲	۰/۲۵۷	تأثیر اعمال قدرت بر کیفیت زندگی شهروندان	۲
۳	۰/۱۷۳	حمایتهای مالی دولت از سازمان‌ها و نهادهای مدنی	۳
۴	۰/۱۳۹	متعهد و پاسخگو بودن دولت و نهادهای مدنی به الزامات حقوق بشر	۴
۵	۰/۰۵۸	تأمین و ارضای نیازهای مردم از طریق تدوین خط مشی‌ها	۵
۶	۰/۰۴۳	پاسخگو بودن دولت به مردم در مقابل عملکرد خود	۶

۸. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی تأمین منافع عمومی توسط نهادهای مدنی

جدول (۸). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی تأمین منافع عمومی

اولویت	وزن	شاخص‌ها	ردیف
۱	۰/۵۴۲	احساس مسئولیت در مقابل تأمین خواسته‌ها و تمایلات افراد	۱
۲	۰/۲۴۷	تقویت انگیزه کار و فعالیت بازیگران نهادهای مدنی	۲
۳	۰/۱۳۴	روحیه فداکاری و خدمت به میهن بازیگران نهادهای مدنی	۳
۴	۰/۰۷۷	بهره گیری از الگوهای موفق و بومی سازی آنها	۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۹. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی ایجاد فرصت‌های برابر

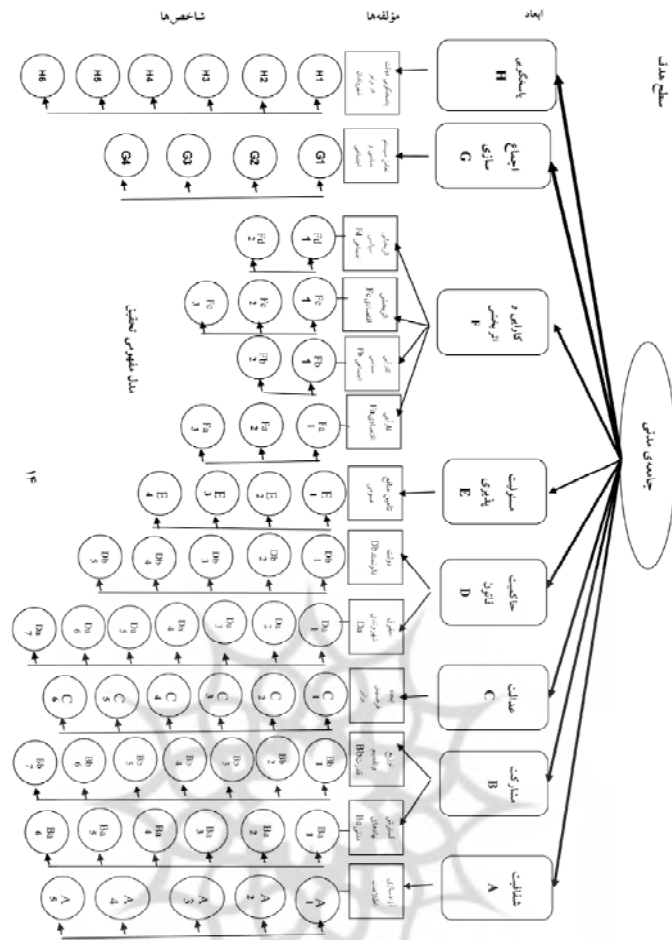
جدول (۹). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی ایجاد فرصت‌های برابر

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۳۰	برابری اقشار جامعه در دسترسی به منافع و اموال عمومی	۱
۲	۰/۲۳۲	حمایت‌های لازم از اقشار آسیب پذیر جامعه	۲
۳	۰/۱۵۶	رشد شاخص‌های بهره‌وری و خدمات رسانی دولت به مردم	۳
۴	۰/۱۵۲	اعتماد عمومی مردم نسبت به فرایندهای حکومتی و دولتی	۴
۵	۰/۰۹۶	حراست دولت از منافع و اموال عمومی	۵
۶	۰/۰۶۳	فضای رقابتی و دسترسی برابر به اطلاعات بازار	۶

۱۰. وزن نسبی شاخص‌های مؤلفه‌ی تعامل سیستم سیاسی و اجتماعی

جدول (۱۰). اولویت بندی شاخص‌های مؤلفه‌ی تعامل سیستم سیاسی و اجتماعی

اولویت	وزن	شاخص	ردیف
۱	۰/۵۶۱	برقراری ارتباط بین نخبگان سیاسی و مردم	۱
۲	۰/۲۴۴	تقویت و پایبندی به ارزشهای اخلاقی مشترک در جامعه	۲
۳	۰/۱۲۶	تقویت و حفظ مراسم، جشن‌ها و سنن اقوام مختلف ایرانی	۳
۴	۰/۰۶۹	نهادینه شدن روابط میان دولت و نهادهای مدنی	۴

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سؤال بود که: «مدل بومی جامعه‌ی مدنی در جمهوری اسلامی ایران چه ویژگی‌هایی دارد؟» «علوم انسانی و مطالعات فرهنگی» اما از آنجاییکه روش انجام پژوهش در تحقیق حاضر استفاده از نظرات نخبگان جامعه بر اساس تکنیک دلفی بود، پس از تحلیل داده‌های بدست آمده از طریق تحلیل سلسله مراتبی نتایج زیر مشاهده گردید:

شفافیت که با مؤلفه‌ی آزاد سازی و دسترسی دایمی به اطلاعات تبیین می‌شود، از عوامل مهم تحقق جامعه‌ی مدنی در کشور ارزیابی گردید. البته در این بعد از جامعه‌ی مدنی، از بین شاخص‌های ارزیابی شده توسط نخبگان، انتشار اطلاعات شفاف و مدون توسط رسانه‌ها و مطبوعات از اولویت اول برخوردار گردید و بنابراین چنانچه جامعه‌ی و کشور ما بخواهد به شفافیت اطلاعاتی دستیابی نماید، رسانه‌ها و مطبوعات کشور نقش به‌سزایی در این زمینه می‌توانند ایفا نمایند.

از عوامل اصلی و مهم تحقق جامعه‌ی مدنی در کشور، مشارکت ارزیابی گردید که این مشارکت از طریق دو مؤلفه‌ی گسترش نهادهای مدنی در جامعه و توزیع و تقسیم قدرت امکان پذیر و محقق می‌گردد. البته از بین این دو مؤلفه‌ی، گسترش نهادهای مدنی از اولویت بالایی نسبت به توزیع و تقسیم قدرت برخوردار است. به منظور افزایش و ارتقای مشارکت از طریق گسترش نهادهای مدنی در جامعه، تقویت و تنوع احزاب سیاسی در جامعه با وزن ۰/۳۵۳ بیشترین اهمیت را دارد.

عدالت به عنوان یکی دیگر از عوامل اثرگذار و مهم تعیین کننده‌ی جامعه‌ی مدنی تعیین گردید که از طریق مؤلفه‌ی ایجاد فرصت‌های برابر در جامعه تحقق پیدا می‌کند که به منظور تحقق عدالت، برابری اقشار جامعه در دسترسی به منافع و اموال عمومی در جامعه با وزن ۰/۳۰ بیشترین اهمیت را ایفا می‌نماید.

حاکمیت قانون در جامعه از طریق دو مؤلفه‌ی افزایش حقوق شهروندی و ایجاد دولت قانونمند به‌عنوان عامل دیگر ارزیابی گردید که از بین این دو مؤلفه، حقوق شهروندی از اولویت بالاتری نسبت به دولت قانونمند برخوردار است؛ اما به منظور افزایش حقوق شهروندی در جامعه، باید میزان اعتماد بخش خصوصی و نهادهای مدنی کشور به نظام حقوقی و قضایی کشور به عنوان اولویت اول با وزن ۰/۲۶۴ افزایش یابد.

مسئولیت‌پذیری از طریق تأمین منافع عمومی توسط نهادهای مدنی نیز از دیگر عوامل اثرگذار بر جامعه‌ی مدنی است که به منظور ایجاد آن باید احساس مسئولیت در مقابل تأمین خواسته‌ها و تمایلات افراد با اولویت اول با وزن ۰/۵۴۲ افزایش یابد.

کارایی و اثر بخشی نیز از طریق مؤلفه‌های کارایی اقتصادی (بهینه سازی منابع)، کارایی سیاسی-اجتماعی (مهارت و رقابت سیاسی)، اثر بخشی اقتصادی (مشارکت اقتصادی) و اثر بخشی سیاسی - اجتماعی (قدرت اجتماعی). امکان پذیر است؛ که از بین این مؤلفه‌ها، اثر بخشی سیاسی - اجتماعی (قدرت اجتماعی) با وزن نسبی ۰/۵۱۰ از اولویت بالایی برخوردار است اما چنانچه بخواهد قدرت اجتماعی یک کشور افزایش یابد، مهمترین شاخص شکل‌گیری آن با وزن نسبی ۰/۸۳۳ کمک NGOها و نهادهای مدنی به توسعه‌ی پایدار و حفاظت از محیط زیست می‌باشد.

اجماع سازی از طریق مؤلفه‌ی تعامل سیستم سیاسی و اجتماعی از دیگر عوامل اثرگذار بر جامعه‌ی مدنی است که به منظور ایجاد و گسترش تعامل بین سیستم سیاسی و اجتماعی، برقراری ارتباط بین نخبگان سیاسی و مردم به عنوان اولویت اول با وزن نسبی ۰/۵۶۱ ضرورت دارد.

پاسخگویی دولت در برابر شهروندان نیز از دیگر عوامل تأثیرگذار و تعیین کننده‌ی جامعه‌ی مدنی از سوی نخبگان ارزیابی شد که تحقق آن بیشتر با تطابق خدمات دولت با ترجیحات شهروندان به عنوان اولویت اول با وزن نسبی ۰/۳۳۱ امکان‌پذیر است.

منابع

1. Plumpture , Tim,(1999), **What is Good Governance?**,
2. Institute on Governance Ottawa, publications: Policy Brief United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), (1999) ,What is Good Governance?.
3. United Nations Development program (2002), **Human Development Report**, New York: Oxford University Press, 2002.
4. Warren , Mark E,(2000), Civil Society and Good Governance and Global Governance, conceptual and Actual Challenges, **Third World Quarterly**, Oct 2000, Vol 21, Issue 5, pp:795-815.
5. Afary, J, (1996), **the Iranian Constitutional Revolution**, Social Democracy and the Origins of Feminism, Columbia University Press, New York.
6. Asian Institute for Human Rights (AIHR), (2006). **Democracy and Good Governance** Summary Report in English, Siam City Hotel, Bangkok.
7. Greey Stoker, (1998), **Governance as Theory: five Propositions**, International Social Science Journal. Volume 50, Issue 155, Pages 17-28.
8. Helmut Anheier. (2002). **Network Approaches to Global Civil Society**, Oxford University Press.
9. John A. Booth, Patricia Bayer Richard. Civil Society, Political, and Democratization in Central America: **The Journal of Politics**.
10. John D. Holm, Patrick P. Molutsi, Gloria Somolekae (1996). The Development of Civil Society in a Democratic State: The Botswana Model, **African Studies Review**.
11. John, Mafunisa (2004).**The Role of Civil Society in Promoting Good Governance in the Republic of South Africa**. Human Sciences Research Council, Pretoria.
12. M. Shamsul Haque (2004). **Governance Based on Partnership with NGOs**. Department of Political Science, National University.
13. Mackey, S. (1996), **The Iranians: Persia , Islam and the Soul of a Nation**, Plume , New York.
14. Mohamed Ageti (2007). **Egypt's NGO Law and Its Impact on the Transparency and Accountability**, A Quarterly Publication of the